

درباره پیامدهای مصرف بی‌رویه دارو

اشرف مؤمنی

مربی مرکز آموزش بهورزی و بازآموزی برنامه‌های
تیم سلامت دانشگاه علوم پزشکی ایلام

فاطمه باپیری

مربی مرکز آموزش بهورزی و بازآموزی برنامه‌های
تیم سلامت دانشگاه علوم پزشکی ایلام

لیلا محسنی مقدم

مربی مرکز آموزش بهورزی و بازآموزی برنامه‌های
تیم سلامت دانشگاه علوم پزشکی ایلام

لاله نقی‌پور

مربی مرکز آموزش بهورزی و بازآموزی برنامه‌های
تیم سلامت دانشگاه علوم پزشکی مشهد

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:

علل زمینه‌ساز مصرف خودسرانه داروها را شرح دهند.

برخی از عوارض نامطلوب مصرف خودسرانه داروها را بیان کنند.

مقدمه

امروزه مصرف بی‌رویه دارو و به‌طور کلی خوددرمانی از جمله بزرگ‌ترین مشکلات بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی جامعه محسوب می‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهند میزان تجویز داروها با جمعیت کشور و وضعیت اپیدمیولوژیک بیماری‌ها همخوانی ندارد و تلاش‌های صورت گرفته برای اصلاح این الگو از موفقیت چندانی برخوردار نبوده و نظام دارویی کشور همچنان با مشکل مصرف بی‌رویه و خودسرانه دارو روبه‌رو است. لذا در شرایط فعلی، شناخت علل مصرف خودسرانه دارو و ارائه راهکار برای کاهش و کنترل آن، از اهمیت خاصی برخوردار است.

کشور ما به لحاظ مصرف دارو جزو ۲۰ کشور نخست دنیا است و نرخ مصرف خودسرانه دارو در ایران نسبت به متوسط جهانی تقریباً ۳ برابر اعلام شده است که این موضوع برنامه‌ریزی صحیح برای حل این مشکل و در وهله اول اقدام فرهنگی برای تغییر در باورهای مردم در ارتباط با خطرات جبران‌ناپذیر خوددرمانی و مصرف بی‌رویه دارو را می‌طلبد.

سلامتی از عوامل مؤثر در توسعه پایدار هر جامعه است و البته نقش دارو در این میان بسیار اساسی، مؤثر و تعیین‌کننده است. هرچند مصرف دارو به عنوان آخرین و حساس‌ترین مرحله در چرخه سلامت و بهداشت، از مهم‌ترین ارکان درمان بیماری‌ها است؛ اما مصرف بی‌رویه و خودسرانه آن یا خوددرمانی با توجه به گسترش ابعاد آن از مشکلات مهم بهداشتی و درمانی به خصوص در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود.

تحقیقات بیانگر آن است که اغلب خانواده‌های ایرانی به صورت روزانه مصرف‌کننده دارو هستند و بر اساس گزارش‌های منتشر شده، مسکن‌ها، قطره‌های چشمی و آنتی‌بیوتیک‌ها به ترتیب بیشترین میزان مصرف خودسرانه دارو را به خود اختصاص می‌دهند. اگرچه مصرف بجا و درست یک دارو، سلامت را به فرد باز می‌گرداند، اما مصرف نادرست و زیاده از حد همان دارو می‌تواند پیامدهای ناگواری در پی داشته باشد؛ این پیامدها می‌توانند از نارضایتی بیمار، طولانی شدن زمان بیماری و شدت آن شروع شده و به عوارض جانبی خطرناک و بستری شدن در بیمارستان و در نهایت افزایش هزینه‌های درمانی و حتی مرگ بیمار ختم شوند.

علل و عوامل زمینه‌ساز مصرف خودسرانه داروها

۱. استفاده قبلی از دارو و بهبودی نشانه‌ها
۲. تجویز مشابه نسخه از سوی پزشک و جزیبی بودن نشانه‌ها
۳. بالابودن هزینه ویزیت و شلوغ بودن مطب پزشک
۴. تحویل ناکامل داروها توسط داروخانه و موجود نبودن داروهای تجویز شده

۵. نبود اطلاعات دارویی مناسب از سوی بیماران
۶. امکان تهیه دارو بدون تجویز پزشک از داروخانه و نبود نظارت کافی بر این امر
۷. برخوردار نبودن همه افراد جامعه از پوشش بیمه‌ای معمولاً بیشتر افرادی که خودسرانه دارو مصرف می‌کنند، آگاهی اولیه‌ای از داروی مصرفی دارند ولی این آگاهی به حدی نیست که به استفاده صحیح از آن و پیشگیری از تداخلات دارویی و نیز عوارض نامطلوب آن منجر شود. به عنوان مثال برخی داروها اثر یکدیگر را تشدید یا خنثی کرده و گاهی ضد هم عمل می‌کنند برای مثال در فردی که به بیماری فشار خون بالا و بیماری ریوی مبتلاست، مصرف داروی کاهش‌دهنده فشار خون، بیماری ریوی را تشدید می‌کند. همچنین داروهای کورتونی که برای درمان بیماری مزمن انسداد ریوی تجویز می‌شود، قند خون را افزایش می‌دهد و در صورتی که بدون تجویز پزشک استفاده شود برای مبتلایان به دیابت مضر است. مصرف همزمان داروهای ضد انعقاد خون با داروی ضدالتهاب و تداخل این دو نوع دارو، منجر به خون‌ریزی شدید می‌شود. مصرف مکمل‌های کلسیم می‌تواند اثر برخی از آنتی‌بیوتیک‌ها را کاهش دهد. دُز بالای داروهای خواب‌آور یا آرام‌بخش برای افراد مسن، باعث خواب‌آلودگی می‌شود که عدم تعادل، زمین‌خوردگی یا اتفاقات دیگر را در پی دارد. عملکرد دارو در بدن افراد متفاوت است و دارو برای هر فردی باید به طور اختصاصی تجویز شود. بنابراین هرگز داروی خود را با کسی شریک نشوید و از داروی

افراد دیگر استفاده نکنید چون ممکن است عوارض مرگباری داشته باشد.

سالمندان و مصرف دارو

عوارض نامطلوب داروها پس از سن ۶۵ سالگی، بسیار بیشتر می‌شود، سالمندانی که دچار کم‌کاری یا نارسایی کبد یا کلیه هستند و یا چند نوع دارو مصرف می‌کنند، در این باره بسیار حساس هستند. می‌دانیم که وقتی کبد سالم باشد، متابولیسم دارو به خوبی انجام می‌گیرد اما وقتی دچار ناراحتی و نارسایی باشد، همین دارو ممکن است برای بدن سم محسوب شود. در مورد کلیه‌ها نیز باید گفت که بسیاری از داروها در کلیه‌ها تصفیه می‌شوند که در صورت نارسایی کلیه، این عمل به خوبی انجام نمی‌شود و در نتیجه مقدار بالایی از دارو در پلاسمای خون باقی می‌ماند.

مصرف خودسرانه آنتی بیوتیک

آنتی بیوتیک که گاهی در باور عموم به آن چرک خشک‌کن هم گفته می‌شود، نقش پررنگی در درمان عفونت‌های باکتریال دارند. اما به همان اندازه که این داروها در درمان مفید هستند استفاده نادرست از آن‌ها هم عواقبی خواهد داشت. بد نیست بدانید آنتی بیوتیک‌ها به علت نوع تأثیر دارویی، بدترین داروهایی هستند که به

این شیوه مصرف می‌شوند چرا که در صورت عدم نیاز بدن، این داروها مانند سم عمل می‌کنند؛ در این صورت میکروب بدن نسبت به داروها مقاوم و در صورت ایجاد عفونت در درمان بیماری مؤثر نخواهند بود.

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت تلاش برای حفظ و ارتقای سلامت افراد جامعه، آموزش در مورد اثرات سوء مصرف خودسرانه داروها و تداخلات دارویی و عوارض ناخواسته داروها از ضروریات سیستم بهداشتی است. آموزش و ترویج شیوه خودمراقبتی یکی از راهکارهای مفید در این راستا است.

استفاده غیرمنطقی و غیراصولی از دارو هم در اقتصاد خانوار و هم در روند درمان تأثیرگذار است بنابراین باید به نقش مردم به عنوان اصلی‌ترین عامل فرهنگ مصرف دارو همچنین نقش گروه پزشکی به عنوان تأثیرگذارترین رکن فرهنگ تجویز دارو توجه جدی شود

پیشنهادها

۱. مطالعه روی انواع رده‌های سنی که داروهای خود سرانه مصرف می‌کنند.
۲. بررسی تأثیر داروها، خصوصاً مسکن‌ها و آرامش‌بخش‌ها که خود سرانه مصرف می‌شوند.

منابع

- معیری آتوسا، معیری اردشیر. بررسی عوامل مرتبط با مصرف بی‌رویه دارو در مراجعان به درمانگاه شبانه‌روزی شهرستان عباس‌آباد. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایلام. دوره بیست و دوم. شماره پنجم. مهر ۹۳. ۱۱۱۹.
- باقری اعظم، اسکندری نرگس، عباس زاده فاطمه. بررسی مقایسه‌ای مصرف خود سرانه دارو و مکمل‌های زنان باردار شهری و روستایی مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهرستان کاشان. مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مازنداران دوره بیست و سوم شماره ۹۶ دی سال ۱۳۹۱. ۱۵۷-۱۵۱.
- محمد بیگی ابولفضل، تاجیک‌رضا، شمسی‌محسن. تأثیر آموزش براساس مدل اعتقاد بهداشتی بر وضعیت خوددرمانی مادران مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر اراک. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک، (۴۷ پیاپی شماره ۳). ۱۳۸۸ پاییز. ۶۶. ۵۷. ۴. داروهای ژنریک ایران، تالیف پوران سامی
- مصرف خودسرانه دارو و مکمل‌ها در زنان باردار شهری و روستایی مراجعه‌کننده به مراکز شهرستان بهداشتی درمانی شهرستان کاشان در سال ۱۳۹۱
- قلی پور کمال، صادق تبریزی جعفر، حق‌گشایی الهه، سلطانی راحله، موسی زاده یلدا، راثی وحید، ۱۳۹۴، بررسی عوامل مؤثر بر مصرف خودسرانه دارو و الگوی مصرف داروهای مرتبط در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال ۱۳۹۱
- بهرامی محمد و امانی فیروز، ۱۴۰۲، بررسی میزان مصرف خودسرانه دارو در شهر اردبیل در سال ۱۴۰۱، اولین همایش بین‌المللی زیست‌شناسی و علوم آزمایشگاهی، همدان
- محمدی عاطفه و عابدینی صدیقه و منتصری مریم، ۱۳۹۸، عوامل مؤثر بر مصرف خودسرانه دارو در والدین دارای اطفال ۸-۱ ساله مراجعه‌کننده به بیمارستان شهید محمدی بندرعباس